Innspill om arbeidet med ny stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye (26/4470)

Fra: Henning Moe, Lennart Moe, Ola Petter Bøe
Dato: 16.10.2026

I tildelingsbrevet til MD i 2026 skriver KLD at «*Miljødirektoratet skal prioritere høyt .... å forberede effektiv, korrekt og rettidig innlemmelse, gjennomføring og forvaltning av EØS-relevant regelverk*".

Iht. Regjeringens arbeid om ny stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye står den norske vannforskriften sentralt i både gjennomføringen og forvaltningen av EØS-relevant regelverk. I den norske sammenhengen krever vannforskriften tiltak som bedrer forholdene (og tilstanden) til disse artene.

Artikkel 4 i EUs vanndirektiv (gjennomført i norsk rett gjennom vannforskriften) fastsetter overordnede miljømål og forbud mot forringelse av vannmiljøet. Gjennom vannforskriften forplikter Norge seg til:

- At overflatevannforekomster skal ha minst God økologisk og kjemisk status, og at utpekte 'sterkt modifiserte vannforekomster' (SMVF) skal oppnå mål om Godt økologisk potensial og God kjemisk status, innen fastsatte tidsfrister.[1] Regulerte vannforekomster som er utnyttet til eller sterkt påvirket av kraftproduksjon er ofte utpekte SMVF.
- At tilstanden (miljøstatus) i vannforekomster ikke forringes, ift. første punkt og senere bekreftet ved 'Weser-dommen'.[2]

Sistnevnte slo fast at:

- Vanndirektivets miljømål er juridisk bindende, ikke bare ambisjoner.
- Forbudet mot forringelse gjelder hvert enkelt kvalitetselement i klassifiseringen av miljøstatus/tilstand (dvs. biologi, hydromorfologi, og vannkjemi).
- Når man vurderer om et tiltak fører til forringelse, har myndighetene ikke lov til å foreta en avveining mot økonomiske eller samfunnsmessige interesser.

Ang. siste punkt er eneste utvei (for myndighetene) hvis kraftprodusenten oppfyller unntaksvilkårene i vanndirektivets artikkel 4.7 (for eksempel, «*tvingende allmenne hensyn*», og/eller at miljømessig bedre alternativer ikke finnes).

Vi vil minne om at Norge i 2026 ble klaget inn for EFTAs overvåkingsorgan (ESA) for systematisk feiltolking av vanndirektivet over mange år, med referanse til bl.a. vannkraftsaker som Aura-utbyggingen.

Systemet med vilkårsrevisjoner for vannkraftanlegg er ikke i tråd med vanndirektivets system for forvaltning. Vanndirektivet krever en gjennomgang av tilstandsklassifisering og behov for nye eller justerte tiltak hvert sjette år, med klare frister for måloppnåelse.

For å oppnå miljømål skal *alle* relevante og praktisk gjennomførbare avbøtende, evt. korrigerende, tiltak iverksettes, og disse skal gjennomføres i regi av regionale vannforvaltningsplaner. Tiltak skal ikke utformes etter politiske eller skjønnsmessige vurderinger, men skal være basert på konkrete og målbare/etterprøvbare kriterier og fagkyndige vurderinger.

Regjeringen la nylig ut til høring et «*Forslag om ny forskrift til vassdragsreguleringsloven og vannressursloven om undersøkelser og avbøtende tiltak i vassdrag*».[3] Hensikten med forslaget er å

[1] Ifølge den oppdaterte vannforskriften av 2026 kan tidsfrister kun utsettes dersom naturforhold gjør at miljømålene ikke kan nås innen slutten av planperiode 2028–2033.
[2] Avsagt av EU-domstolen 1. juli 2015 i sak C-461/13.
[3] https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-forslag-om-ny-forskrift-til-vassdragsreguleringsloven-og-vannressursloven-om-undersokelser-og-avbotende-tiltak-i-vassdrag/id3164465/

forenkle prosessen med å kunne iverksette 'standardvilkår' der «*vassdragstiltak*» (dvs. vannkraft-regulering) medfører «*skade eller ulempe for allmenne interesser*». Titalls høringssvar ble sendt inn, også fra de undertegnede.[4] Flere av temaene som er omhandlet er direkte relevante for arbeidet med ny stortingsmelding. Vi ber derfor om at høringssvaret blir vurdert i denne sammenhengen.

Med den nye forskriften skal myndighetene kunne pålegge kraftprodusenter og andre tiltakshavere å utføre undersøkelser og iverksette miljøtiltak *uavhengig* av hva som står i opprinnelige konsesjoner. Og nettopp her oppstår problemet iht. vannforskriften/vanndirektivet.

1. Forskriftsforslaget gir ikke mulighet til å endre manøvreringsreglement eller pålegge minstevannføring. Alle relevante fagmiljøer vet at vannføring betyr alt for fiskens tilstand. *Nok vann på rett sted til rett tid* er et prinsipp som må følge med stortingsmeldingen.
2. Standardvilkår (avbøtende tiltak) må bare innføres etter at vannføringer er tilpasset faktiske behov. Fysiske biotoptiltak kan aldri erstatte vannføring. Minstevannføring må etableres som et standardvilkår.
3. For at vannføringer blir riktig tilpasset må fiskens og andre arters behov defineres, noe som er spesifikt for hvert enkelt vassdrag. I et eksempel fra Lærdal er fisketrapper (som standardvilkår) fremhevet som et egnet avbøtende tiltak. Formålet med trappene er å utvide oppvekstarealet for villaksen. Derimot har ingen undersøkt eller bekreftet vannføringsbehovene ovenfor fisketrappene. Derfor kan ingen si noe om den tilgjengelige vannføringen (restvannføringen i vassdraget), formålene med fisketrappene, og målsettingen med trappene (som standardvilkår) samsvarer. Detaljer står beskrevet i våre høringssvar og supplerende innspill ang. *«Revisjon av konsesjonsvilkår for Lærdals-vassdraget"*. [5]
4. Formålet med standardvilkårene generelt er å maksimere det biologiske utbyttet av det vannet som er tilgjengelig. Det vil ikke nødvendigvis bedre fiskestammenes tilstand i situasjoner der det tilgjengelige vannet ikke er nok, slik som i Lærdalsvassdraget.

Myndighetene har hittil gitt mange unntak fra vanndirektivets miljøkrav av hensyn til kraftproduksjon. Den norske stat og kraftprodusentene har tjent store penger på det. Unntakstemaet ble nylig dekket i en artikkel i Energy Watch - «*Norge har gitt 928 unntak fra miljøregler i EUs vanndirektiv*». [6] Artikkelen beskriver hvordan unntakene kan «*komme i konflikt med EUs nye regler for bærekraftige investeringer*». Referansen her er til taksonomidirektivet,[7] og Regjeringens bekymringer om det.

Basert på den oppdaterte vannforskriften (2026) skal det bli vanskeligere å få unntak eller fristutsettelser for å nå miljømål i planperioden 2028–2033. For mange vassdrag betyr dette i praksis at presset vil øke for å balansere vannføring tilpasset miljøformål og vannføring maksimert til kraftproduksjon.

Den nye stortingsmeldingen om villaks, sjøørret og sjørøye må forholde seg til denne balansegangen. Vi ber derfor Regjeringen om å bekrefte og vise tydelig i stortingsmeldingen hva hovedmålsettingen er for sikring av fiskestammer, restaurering av fiskestammer, og forbedringer av fiskestammer.

Vi ber om dette pga. våre observasjoner og erfaringer fra Lærdalsvassdraget, der en vilkårsrevisjon nå pågår. Borgund kraftverk har vært i drift siden 1974 og har i likhet med mange andre eldre vannkraftverk hatt en betydelig negativ påvirkning på fiskebestander. Dette er påvist i mange forskningsrapporter og høringssvar, bl.a. fra de undertegnede.[8] Våre høringssvar i den saken inneholder direkte relevant informasjon, og vi ber derfor om at disse ses i sammenheng med dette innspillet.

---

[4] *Ibid*.
[5] https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonssaker/konsesjonssak?id=8844&type=V
[6] https://energiwatch.no/nyheter/fornybar/article19336277.ece
[7] https://www.sabima.no/ber-esa-vurdere-norsk-vannkraft/
[8] https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonssaker/konsesjonssak?id=8844&type=V

Lærdalsvassdraget står i en akutt krise. Fiskestammene er genetisk viktige. Vassdraget er et nasjonalt laksevassdrag. Villaksen er rødlistet. Fisket etter laks i Lærdalselva ble stengt i 2021. Tilstanden til laksestammen er ifølge MD «svært dårlig» og gytebestandsmålene blir ikke oppnådd. Konsesjonsbrudd pågår og har pågått hvert år siden 1974. Bruddene er av mange forskjellige slag, og de er påvist og presentert i våre høringssvar.[9] Kraftverksprodusenten ble i 2025 pålagt forvaltningsansvar og drifting av klekkeriet i Lærdal, mens de lokale elveeierlagene er satt til side. Grov systemsvikt ble avdekket i en alvorlig forurensingshendelse. Det kan virke som tilsynsmyndighetene ikke har de nødvendige ressursene til å utføre oppgavene sine. I helhet er hverken lokalsamfunnets- eller storsamfunnets interesser ivaretatt.

Vi mener det er viktig at den nye stortingsmeldingen gjenspeiler faktiske forhold, erfaringer, og lærdom. Lærdalsvassdraget er et illustrativt eksempel på hva som skjer i mange vassdrag.

Avslutningsvis ønsker vi å påpeke at lokal deltagelse er avgjørende i tiltaksutforming og gjennomføring av regionale vannforvaltningsplaner. Det er også påkrevd av vannforskriften. Elveeierlagene er de som kjenner elvene og vassdragene best. De må få konkrete arbeidsoppgaver, slik som fortsettelse av drifting av klekkerier, med finansiering fra kraftprodusenter.

Økt finansiering av tilsynsmyndighetene må også vurderes nøye, for å sikre at de er i stand til å utføre rollene sine etter mandat. Erfaringer viser at tilsyn i kraftverkssammenheng har vært mangelfull/utilstrekkelig, altfor lenge. Tilsyn og rapporteringsrutiner må skjerpes og forbedres.

Vi ønsker lykke til med arbeidet, det stilles store forventninger til resultatet.

Hilsen,

Henning Moe Lennart Moe Ola Petter Bøe

Henning Moe: Hydrogeolog med mange års erfaring fra iverksetting og gjennomføring av vanndirektivet i Irland. Godt kjent med forvaltningsprosesser og tiltaksanalyser.
Lennart Moe: Vassdragsvenn, opptatt av naturforvaltning og anadrome fiskestammers overlevelse.
Ola Petter Bøe: Styreleder, Lærdal Elveeierlag

[9] https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonssaker/konsesjonssak?id=8844&type=V